

הפעולות הכספיות של מוסדות הגמל והביטוח

I מוסדות הגמל

1. קווי ההתפתחות העיקריים

בשנת 1969 נמשך תהליך הגידול המואץ בתקבולי מוסדות הגמל מהפרשות העובדים והמעבידים, לאחר הקיפאון שנסחטן בגידול בשנת 1967. בשנת 1969 גדלו תקבולים אלה ב-23.6 אחוזים (לעומת 19.0 אחוזים ב-1968) והגיעו ל-518 מיליון ל"י. האצה זו היא תוצאה של שתי מגמות מנוגדות: מצד אחד, היתה ב-1969 עלייה בשכר הממוצע לעובד בסקטור הלא ציבורי, יותר מאשר אשתקד, וכן נמשך שיעור הגידול הגבוה של הקופות המנוהלות ע"י בנקים וחברות ביטוח; מצד שני, היה שיעור הגידול במספר העובדים במשך 1969 נמוך מאשר ב-1968. המרכיב השני של תקבולי מוסדות הגמל, ההכנסה מרווחים מנכסים, מממוש השקעות ומהפרשי הצמדה, עלה ב-13.6 אחוזים, לעומת 20.1 אחוזים בשנה שעברה, והגיע ל-251 מיליון ל"י.

תשלומי מוסדות הגמל לחברים ולחברים שפרשו עלו ב-1969 ב-16.2 אחוזים והסתכמו ב-215 מיליון ל"י. תשלומים אלה היוו 85.7 אחוזים מסך התקבולים מרווחים, מהצמדה וממימוש רווחים, כלומר שגם ב-1969 יכלו קופות הגמל לשלם את כל התחייבויותיהן מתוך רווחיהן השוטפים. שיעור הגידול בסך תקבולי מוסדות הגמל היה גבוה משיעור הגידול בתשלומים לחברים ולחברים שעזבו ולכן חלה עלייה ניכרת בצבירה, והיא הגיעה לסך 526 מיליון ל"י — עלייה בשיעור 22 אחוזים לעומת 20.0 אחוזים בשנת 1968 ו-3.5 אחוזים בשנת 1967. צבירה זו, בניכוי הצבירה של קרנות הפיצויים שליד הבנקים ובניכוי ההלוואות למשקי הבית, מהווה את חסכון משקי הבית באמצעות סקטור מוסדות הגמל. חיסכון זה עלה אף הוא בצורה בולטת: 17.7 אחוזים לעומת 8.3 אחוזים ב-1968, והגיע ל-432 מיליון ל"י. סך כל הנכסים של מוסדות הגמל (כולל גמול) עלה בשנת 1969 ב-526 מיליון ל"י¹ והסתכם ב-3,271 מיליון ל"י. מרבית הנכסים מושקעים באיגרות חוב לזמן ארוך (63 אחוזים) ובהלוואות ופיקדונות (משקלם של האחרונים בכלל הנכסים עלה מ-16 אחוזים בשנת 1968 ל-21 אחוזים בשנת 1969).

סקטור קופות הגמל הינו גורם בעל משקל רב בשוק איגרות החוב החדשות המונפקות בארץ במטבע ישראלי. זאת, בגלל החובה המוטלת על הקופות להשקיע חלק גדול מנכסיהן באיגרות חוב מוכרות. בשנת 1969 רכשו קופות הגמל (ללא גמול) איגרות חוב בסך 431.6 מיליון ל"י שהן 54 אחוזים מכלל ההנפקות החדשות².

סך כל האשראי נטו שנתנו מוסדות הגמל (רכישת ניירות ערך ומתן הלוואות) ב-1969 עלה ב-22 אחוזים והסתכם ב-514 מיליון ל"י. את יעדי ההשקעה מכוונת במידה רבה הממשלה. השנה

¹ הוזהות בין נתוני הצבירה ובין נתוני העלייה בכלל נכסי מוסדות הגמל היא מקרית בלבד.

² להוציא מילווה קליטה, מילווה ביטחון ומילווה קצר מועד של הממשלה.

לוח י"ז-1

"מאזן התשלומים" של מוסדות הנמל ו"גמול", 1968 עד 1969

העלייה או הירידה (-)		1969	1968	ת ש ל ו מ י ם	העלייה או הירידה (-)		1969	1968	ת ק ב ו ל י ם
מ־1968 ל־1969	מ־1967 ל־1968				מ־1968 ל־1969	מ־1967 ל־1968			
(אחוזים)		(מיליוני ל"י)			(אחוזים)		(מיליוני ל"י)		
1. עסקות בנכסים ריאליים									
44.3	32.6	101	70	תשלומי פנסיה	23.6	19.0	518	419	הפרשות עובדים ומעבידים
-4.6	-12.2	62	65	תגמולים ופיצויים *					רווחים מנכסים, ממימוש
4.0	25.0	52	50	תשלומים סוציאליים	13.6	20.1	251	221	נכסים והצמדה
16.2	17.8	215	185	סך הכול					
3.7	0.0	28	27	הוצאות שוטפות					
71.4	16.7	12	7	הוצאות בחשבון הון					
16.4	15.3	255	219	סך הכול	20.2	19.4	769	640	סך הכול
2. עסקות בנכסים פיננסיים									
				סקטור ציבורי וחברות					
94.3	-1.9	206	106	הסקטור הציבורי					
69.2	—	44	26	משקי בית					
-8.7	22.5	264	289	אחרים					
22.0	21.7	514	421	סך הכול					
20.2	19.4	769	640	סך כל התשלומים	20.2	19.4	769	640	סך כל התקבולים

* כולל החזרת הפרשות לעובדים ולמעבידים.

היו יעדים אלה בעיקר הסקטור הציבורי וחברות הסקטור הציבורי (206 מיליון ל"י), משקי בית (44 מיליון ל"י) ואחרים (264 מיליון ל"י).

2. התקבולים והתשלומים של מוסדות הגמל

א. התקבולים

תקבולי מוסדות הגמל נובעים משני מקורות עיקריים: הפרשות העובדים והמעבידים לקרנות השונות שבמסגרת מוסדות הגמל ותקבולים מהשקעות המוסדות המורכבים מריבית, דיבידנד, רווחי הצמדה ורווחי מימוש נכסים. סך כל תקבולי מוסדות הגמל הגיעו בשנת 1969 ל-769 מיליון ל"י שהן עלייה של 20.2 אחוזים לעומת עלייה מתונה יותר בשנה שעברה: 19.4 אחוזים. המרכיב העיקרי של תקבולי מוסדות הגמל – הפרשות העובדים והמעבידים – הגיע בשנת 1969 ל-518 מיליון ל"י – עלייה בשיעור 23.6 אחוזים, לעומת 19.0 אחוזים ב-1968. החשה זו נובעת מהעלייה בשיעור הגידול שחלה ב-1969 בשכר הממוצע לעובד בסקטור הלא ציבורי, ובמיוחד בענפים שבהם גבוה משקל השכירים החברים בקופות פנסיה ותגמולים, וכן משיעור הגידול הגבוה של קופות הגמל המנוהלות ע"י בנקים וחברות ביטוח. נכסיהן של האחרונות עלו השנה ב-33.3 אחוזים לעומת 18.0 אחוזים בכלל מוסדות הגמל. השפעת גורמי ההרחבה היתה חזקה מהשפעת ההאטה שחלה בגידול במספר המועסקים במשק. האטה זו פעלה בכיוון של הקטנת הגידול בהפרשות למוסדות הגמל.

המרכיב השני של תקבולי מוסדות הגמל, דהיינו התקבולים מרווחים, ממימוש נכסים והצמדה עמד בשנת 1969 על 251 מיליון ל"י, שהן עלייה בשיעור 13.6 אחוזים, לעומת עלייה בשיעור 20.1 אחוזים ב-1968. יש לציין, שהתקבולים מסעיף זה נתונים לתנודות בגלל אי-יציבותו של מרכיב ההכנסות מהפרשי הצמדה וממימוש נכסים.

ב. התשלומים

תשלומי סקטור מוסדות הגמל לחברים ולחברים שפרשו מחולקים לשלוש קבוצות עיקריות: (א) תשלומי גימלות – תשלומים חודשיים למבוטחים שפרשו מעבודתם עם הגיעם לגיל פרישה או לשאיריהם בהתאם לתקנות קרן הפנסיה.

(ב) תשלומים סוציאליים – תשלומים אלה מהווים חלק מההטבות הניתנות מאת המעביד, אך הם משולמים באמצעות קרנות הפנסיה המרכזיות (כגון: דמי הבראה, חגים וכד'). הסדר זה קיים באותם ענפים שבהם יש נייודות גדולה של עובדים והוא בא לשמור על זכויותיהם הסוציאליות של העובדים למרות המעבר ממעביד למעביד. למעשה, קופות הגמל משמשות בתחום זה כסוכן תשלומים בלבד, אבל לנוכח העובדה שחלק מהכספים המועברים ע"י המעבידים אינם משולמים לעובדים מסיבות שונות (בעיקר קשיי איתור או ויתור מצד העובדים) והם מצטברים בקופות הגמל, ואינם מוחזרים למעביד, הרי שהם תורמים להיקף הצבירה של הקופות.

(ג) תשלומים לעזבים – תשלומים חד פעמיים לשכירים העוזבים את מקום עבודתם, בעיקר כספי תגמולים ותשלומי פיצויים וכן החזרת הפרשות לקרנות פנסיה.

סך כל התשלומים לחברים ולחברים שעזבו הגיע בשנת 1969 ל-215 מיליון ל"י לעומת 185 מיליון ל"י בשנה שעברה². כ-47 אחוזים מתשלומים אלה הינם תשלומי גימלות (פנסיה) ותשלומים לעוזבים את קרנות הפנסיה. למעשה, כל הגידול בתשלומים בשנת 1969 מתרכז בסעיף זה, שעלה מ-70 מיליון ל"י בשנת 1968 לכ-100 מיליון ל"י בשנת 1969. הסיבה העיקרית לעלייה

¹ הסקטור הציבורי אינו רלבנטי לגבי ההפרשות לקופות הגמל, היות שהמועסקים בסקטור זה מבוטחים באמצעות פנסיה תקציבית.

² לא נכללים כאן תשלומי הפנסיה התקציבית של הסקטור הציבורי.

זו היא העלייה במספר הפנסיונרים הזכאים לתשלומי גימלה חודשית, היות שהשנה לא היו העלאות בתשלומי הפנסיה בעקבות שינויים במדד המחירים לצרכן וגם העלאת תעריפי השכר הרשמיים בענפי המשק השונים (כולל זחילת שכר) היתה מצומצמת.

היקף התגמולים והפיצויים לעוזבים ירד בשנת 1969 בכ-3 מיליון ל"י ועמד על רמה של 62 מיליון ל"י. ירידה זו קשורה, כנראה, ברמת התעסוקה הגבוהה במשק שהקטינה את מספר המפוטרים הזכאים לפיצויי פיטורין.

היקף התשלומים במסגרת הקרנות הסוציאליות וההדדיות עלה ב-2 מיליון ל"י בלבד ועמד על 52 מיליון ל"י.

סך כל התשלומים לחברים ולחברים שעזבו היוו השנה 85.7 אחוזים מסך התקבולים מרווחים, מהצמדה וממימוש נכסים. שיעור זה דומה לשיעורים שנמצאו בשנתיים הקודמות (84 אחוזים ב-1968 ו-85 אחוזים ב-1967). עובדה זו מורה שמוסדות הגמל נמצאים עדיין בשלב הצבירה הניכרת של מלוא ההפרשות של העובדים והמעבידים, ואילו את התשלומים לחברים מממנות ההכנסות השוטפות בלבד.

ההוצאות השוטפות של קופות הגמל עלו השנה במיליון ל"י ועמדו על 28 מיליון ל"י. בזאת נמשכת מגמת היציבות בהוצאות הנמשכת מזה מספר שנים למרות העלייה בהיקף הפעילות של סקטור קופות הגמל.

ג. חסכון משקי הבית

חסכון משקי הבית באמצעות מוסדות הגמל מהווה את אחד המרכיבים החשובים בסך הגידול בנכסים הפיננסיים של משקי הבית.¹ החיסכון באמצעות סקטור מוסדות הגמל הינו חיסכון חוזי, המותנה בעיקר בהסכמי עבודה קיבוציים, ואינו מושפע בזמן הקצר מהשינויים בנטייה לחסוך אצל הפרטים במשק. רק בחלק קטן ממוסדות הגמל — בקרנות תגמולים ופנסיה לעצמאיים וקרנות מסויימות לשכירים שהחברות בהן היא רצונית, החיסכון נושא אופי שונה במידת מה. בקרנות אלה, ההצטרפות הינה רצונית, אבל לאחר ההצטרפות קיימים גם כאן מניעים חזקים להמשיך ולעמוד בהתחייבויות כדי שלא לאבד את הזכויות שכבר הצטברו.

חסכון משקי הבית באמצעות מוסדות הגמל מוגדר כסך כל הצבירה של קופות הגמל בניכוי

לוח י"ז-2

חסכון משקי בית באמצעות מוסדות הגמל, 1967 עד 1969

(מיליוני ל"י)

1969	1968	1967	
526	432	360	א. סך כל הצבירה
50	39	23	ב. בניכוי: צבירה בקרנות מרכזיות לפיצויים *
476	393	337	ג. צבירה של משקי בית (א פחות ב)
44	26	(-2)	ד. בניכוי: הגידול בהלוואות למשקי בית
432	367	339	ה. החיסכון של משקי בית באמצעות מוסדות הגמל (ג פחות ד)
17.7	8.3	12.3	שיעור הגידול בחיסכון

* לא ניכינו כאן את הצבירה בקרנות הפיצויים של קופות הפנסיה היות שהכספים המופקדים במסגרת זו רשומים על שם חברי הקופות ומתוכם חיסכון של משקי הבית ולא של העסקים.

¹ ראה פרק ד' לוח נ"ד-5.

הצבירה בקרנות מרכזיות לפיצויים, שהיא חיסכון של מעבידים, ובניכוי העלייה בהלוואות מוסדות הגמל למשקי הבית. חיסכון זה הגיע בשנת 1969 ל-432 מיליון ל"י, עלייה של 17.7 אחוזים לעומת עלייה של 8.3 אחוזים בלבד בשנה שעברה. עלייה זו ברמת החיסכון של משקי הבית באמצעות קופות הגמל נובעת בעיקרה מעליית שיעור הגידול של צבירת משקי הבית באמצעות קופות הגמל (סעיף ג' בלוח י"ז 2) ומירידת שיעור הגידול בהלוואות למשקי בית; שתי התפתחויות התורמות לעליית שיעור הגידול בחסכון משקי הבית באמצעות קופות הגמל. יש לציין שבשנת 1969 היה שיעור הגידול בחסכון משקי הבית במסגרת קופות הגמל גבוה משיעור הגידול בסך החיסכון בסקטור הפרטי ובפרט גבוה משיעור עליית החיסכון בנכסים פיננסיים. עובדה זו מבליטה את חשיבות החיסכון החוזי במשק בתקופות של ירידה בנטיה הכללית לחסוך.

3. התפתחות המאזן המאוחד של מוסדות הגמל וגמול

ערכם הנומינלי של נכסי המאזן המאוחד של סקטור מוסדות הגמל וחברת ההשקעות גמול¹ הגיע בסוף שנת 1969 ל-3,271 מיליון ל"י², שהן גידול של 19.2 אחוזים לעומת גידול של 18.7 אחוזים בשנה שעברה. לאחר מספר שנים של האטה בקצב הגידול של המאזן המאוחד של סקטור קופות הגמל, יש בשנתיים האחרונות חזרת מה בקצב גידול זה. כמו בשנה שעברה, גם ב-1969, גרמו למגמה זו בעיקר הקרנות המנוהלות ע"י הבנקים וחברות הביטוח שהיקף הנכסים שלהן עלה בשיעור של 33.3 אחוזים, לעומת עלייה של 18.0 אחוזים בהיקף נכסי קופות הפנסיה ו-8.1 אחוזים בנכסי קופות הגמל האחרות.

לוח י"ז-3

התפתחות הנכסים של מוסדות הגמל * לפי סוג הקופות, 1968 ו-1969

העלייה לעומת השנה הקודמת					
1969	1968	1969	1968		
(מיליוני ל"י)		(אחוזים)			
1,832	2,162	15.5	18.0	קופות הפנסיה	
327	436	32.9	33.3	קופות בניהול בנקים וחברות ביטוח:	
(170)	(217)	(29.8)	(27.6)	א. קרנות מרכזיות לפיצויים	
(157)	(219)	(36.5)	(39.5)	ב. קרנות לעצמאיים	
520	562	19.8	8.1	קופות גמל אחרות	
2,679	3,160	18.2	18.0	סך הכול	

* ללא חב' "גמול" בע"מ.

¹ חברת ההשקעות "גמול" הוקמה כדי לשמש כסוכן השקעות של חלק מקופות הגמל ולכן איחדנו את מאזן קופות הגמל ומאזנה של גמול כדי לקבל תמונה משמעותית יותר של השימוש בכספי קופות הגמל, תוך ניכוי העסקות בין גמול וקופות הגמל כדי למנוע כפל רישום.

² על סכום נומינלי זה קיימים הפרשי שיערוך שאינם כלולים כאן בסכום של כ-370 מיליון ל"י.

א. הנכסים

משקלם היחסי של הנכסים השונים של מוסדות הגמל נקבע על פי ההוראות המתפרסמות מטעם משרד האוצר וכל קופת גמל הרוצה ליהנות מהקלות במס הכנסה חייבת לנהוג לפיהן¹. עיקרן של הוראות אלה הוא שהן מחייבות את מוסדות הגמל להשקיע 80 אחוזים מהכספים המגוייסים "בהשקעה מוכרת"². השקעה מוכרת זו מורכבת מאיגרות חוב מוכרות ומפיקדונות מוכרים שנועדו למתן הלוואות. את שאר הכספים המגוייסים יכולות קופות הגמל להשקיע כראות עיניהן בהלוואות לחברים, ברכישת מניות, ברכישת נכסי דלא נידי וכדו'.

בסוף שנת 1969 עמדה יתרת ניירות הערך שבידי סקטור מוסדות הגמל על 2,061 מיליון ל"י, שהן 63 אחוזים מכלל הנכסים, לעומת 66 אחוזים בשנה שעברה. השנה עלה משקל סעיף ההלוואות והפיקדונות בסך נכסי קופות הגמל והגיע ל-668 מיליון ל"י, שהן 21 אחוזים מכלל הנכסים, לעומת 16 אחוזים ב-1968. יש לציין, שעיקרו של שינוי זה בהרכב הנכסים מייצג רק שינוי בצורת התיווך הפיננסי של כספי מוסדות הגמל ולא שינוי מהותי כלשהו בקשר לאפשרויות ההשקעה של כספים אלה כגון שינוי בכדאיות מתן ההלוואות וכדומה. השנה שוחרר חלק ממקבלי ההלוואות של גמול, בדומה לשאר הסקטורים המקבלים אשראי מתקציב הפיתוח, מהחובה לשאת בעצמם בהפרשי ההצמדה על האשראי שהם מקבלים, והממשלה לקחה מעמסה זו על עצמה תמורת תשלום

לוח י"ז-4

מאזן מאוחר של מוסדות הגמל ו"גמול", 1968 ו-1969 *

1969	**1968	1969	**1968	
(אחוזים)		(מיליוני ל"י)		
				נכסים
63	66	2,061	1,809	ניירות ערך
21	16	668	445	הלוואות ופיקדונות
9	9	299	255	הלוואות לחברי קופות הגמל
2	3	64	69	חוב המעביד
2	3	80	70	נכסי דלא נידי
3	3	90	97	נכסים אחרים
100	100	3,271	2,745	סך הכול
				התחייבויות
58	59	1,880	1,633	קרן פנסיה ***
22	21	720	583	קרן תגמולים ****
14	14	472	399	קרן פיצויים ****
3	3	98	73	קרנות סוציאליות והדדיות
3	2	83	40	זכאים, פיקדונות למתן הלוואות וחשבונות אחרים
0	1	18	17	פיקדונות ממשלה
100	100	3,271	2,745	סך הכול

* לא כולל הפרשי שיערוך בסכום של כ-370 מיליון ל"י.

** סעיפי התחייבויות ממוינים מחדש.

*** כולל קרנות שונות המהוות יעודה לפנסיה.

**** כולל סכומים המיועדים לקרנות אלה אך טרם הועברו.

***** כולל פיקדונות למתן הלוואות בנקים.

¹ כל קופות הגמל הנזכרות בפרק זה הינן קופות מאושרות ולכן חייבות להתנהג בהתאם לכללים אלה.

² לגבי חלק מקופות הפיצויים השיעור הוא 100 אחוזים.

פרמיית ביטוח מסויימת. בתנאים חדשים אלה יכלו מוסדות הגמל להעביר חלק מהאשראי שהם נותנים ישירות למקבליהם ולא באמצעות רכישת איגרות חוב צמודות של מוסדות כספיים שונים. סעיף ההלוואות לחברים עלה השנה ב-44 מיליון ל"י והגיע ל-299 מיליון ל"י, אבל משקלו בסך כל הנכסים נשאר ללא שינוי, 9 אחוזים.

סעיף אחר בסך הנכסים, חוב המעביד, הולך ומצטמצם מאז שנת 1966 בעקבות לחצים עקביים שמפעיל האוצר. סעיף זה ירד השנה ב-5 מיליון ל"י ומשקלו בסך המאזן ירד ל-2 אחוזים בלבד. הלחץ להקטנת משקלו של סעיף זה בסך הנכסים מופעל באמצעות תקנות מס-הכנסה המתירות להשהות את העברת הכספים לקופות הגמל עד 42 יום ממועד תשלום המשכורת לעובדים ללא תוספת ריבית. מעל לתקופה זו חייב המעביד בריבית, אשר תהפך לקנס שאינו מוכר כהוצאה המותרת בניכוי מס הכנסה, אם הפיגור בתשלום החוב הינו מעל ל-90 יום. נוסף על כך משתמש הממונה על החיסכון במשרד האוצר בסמכותו להמליץ לא לפטור קופות גמל, אשר חוב המעביד אצלו עולה על המותר, מתשלום מס הכנסה על רווחיהן, וכן לא לאשר את הניכוי של העובדים לקופות הגמל כניכוי מההכנסה החייבת במס הכנסה. אמצעי זה ממריץ את העובדים ללחוץ על המעביד לשלם את החוב לקופה תוך הזמן הנדרש בתקנות. עם זאת, יש לציין שחלק מחוב המעביד של אחד המעבידים הגדולים הומר השנה באיגרות חוב, כלומר שהחוב לזמן קצר של המעבידים הפך בחלקו להשקעה לזמן ארוך באיגרות חוב, כך שהצמצום הריאלי בחובות המעבידים למוסדות הגמל היה קטן יותר.

ב. התחייבויות

התחייבויות מוסדות הגמל מורכבות משלוש קרנות עיקריות:

(א) קרנות גימלה (פנסיה): קרנות לתשלום פנסיה חודשית לעובד הפורש ממקום עבודתו בהגיעו לגיל פרישה, בהתאם למקובל בקרן בה הוא חבר. שיעור הגימלה שהחבר הפורש מקבל תלוי במספר שנות הוותק שהוא צבר במסגרת קרן הפנסיה, ואילו השכר המשמש כבסיס לתשלום גימלה זו הינו תעריף השכר הרשמי בדרגה האחרונה שהיתה לחבר הפורש, והוא צמוד לשינויים שחלים במשך הזמן בתעריף זה.

(ב) קרנות תגמולים: קרנות לצבירת חיסכון המצטבר מהפרשות העובד והמעביד. סכום החיסכון בתוספת רווחים מהשקעות בקרן מוחזר לעובד עם הפסקת העבודה בהתאם לתקנות הקרן.

(ג) קרנות פיצויים: מטרת הצבירה היא תשלום פיצויים לעובד המפוטל מעבודתו או מפסיק לעבוד בנסיבות המזכות אותו לקבל פיצויים על פי החוק. הפרשות לפיצויים נעשות מצד המעביד בלבד. המעביד יכול לצבור את הקרן במסגרת מפעלו או במסגרת חיצונית. במסגרת מוסדות הגמל נכללו קרנות הנצברות ומנוהלות שלא במסגרת העסקים עצמם. קיים גם הסדר של פנסיה מקיפה; ובמסגרת הסדר זה, מפריש המעביד גם את הפיצויים לקרן הפנסיה והעובד מקבל את הפיצויים מהקרן, אם הוא זכאי לכך, אם הוא עוזב את מקום העבודה לפני גיל הפרישה. אם הוא פורש לגימלאות הוא מקבל פנסיה בלבד — ללא פיצויים. פרט לשלוש קרנות עיקריות אלה קיימות מספר קרנות סוציאליות והדדיות המרוכזות בעיקר במסגרת קרנות הפנסיה המרוכזות של הסתדרות העובדים הכללית.

הכספים המופקדים במסגרת הקרנות הסוציאליות וההדדיות עלו השנה ב-25 מיליון ל"י והגיעו ל-98 מיליון ל"י אבל משקלם בסך ההתחייבויות נותר ללא שינוי, 3 אחוזים. גידול זה בהיקפן של הקרנות הסוציאליות וההדדיות נובע מגידול מספר המועסקים בענפים אשר בהם, לפי הסכמי העבודה הכוללים, משולמים חלק מהתשלומים הסוציאליים באמצעות מוסדות הגמל (בעיקר תעשייה ובנייה) וכן מהמשך ההפרשות לקרנות ההדדיות השונות. גם קרנות הפיצויים שמרו השנה על משקלן הכולל בסך ההתחייבויות, 14 אחוזים, תוך עליית הסכומים המופקדים ב-73 מיליון ל"י, כך שסך כל קרנות הפיצויים הגיעו ליתרה של 472 מיליון ל"י.

4. העסקות הפיננסיות

החובה המוטלת על קופות הגמל להשקיע את מרבית הכספים המגויסים באגרות חוב הנרכשות במקור, ומתוך זה 90 אחוזים באגרות חוב ארוכות מועד, הופכת אותן לרוכש הגדול ביותר של אגרות חוב אלה. בשנת 1969 רכשו קופות הגמל אגרות חוב במקור בסכום של 431.6 מיליון ל"י, שהן 54 אחוזים מכלל ההנפקות של אגרות חוב בשנת 1969¹ (לעומת 427.0 מיליון ל"י בשנה שעברה שמשקלן בכלל ההנפקות היה גם הוא כ-54 אחוזים). הרכישה בסך 431.6 מיליון ל"י כוללת אגרות חוב של גמול בסך 85.9 מיליון ל"י, כך שללא אגרות חוב אלה עמדו רכישות מוסדות הגמל על 345.7 מיליון ל"י. בתוספת רכישות אגרות חוב ברוטו מצד גמול בסך של כ-4 מיליון ל"י, עמדה הרכישה ברוטו של כלל מוסדות הגמל (וגמול) על כ-350 מיליון ל"י. מלוח י"ז-4 מתברר, שהשינוי נטו בתיק ניירות הערך (הכולל בעיקר אגרות חוב ורק מיעוט של מניות) היה 252 מיליון ל"י, ולכן נובע שכ-100 מיליון ל"י מהרכישה של אגרות חוב בשנת 1969 נבעו מהצורך בחידוש השקעות שהגיע מועד פדיון².

את מדיניות ההשקעות של סקטור מוסדות הגמל, מבחינת סוגי הניירות המאושרים שהקופות רוכשות, מסדירה במידה רבה הממשלה. ההכוונה נעשית באמצעות האישורים להנפקת האמיסיות שמתוכנן רשאים מוסדות הגמל לרכוש ניירות ערך. במסגרת הסדר בין האוצר לבין הסתדרות העובדים הכללית, ניתנה להסתדרות האפשרות לכוון כמחצית מההשקעות המוכרות של קופות הגמל להסתדרותיות באמצעות אמיסיות של חברות הנתונות לשליטת ההסתדרות, כמו חברת "ביצור", חברת "תעודה", חברת "גמול" ועוד. מתוך קניות ברוטו של אגרות חוב בסך 432 מיליון ל"י ניקנו אגרות חוב של החברות הללו בסכום של כ-203 מיליון ל"י (שהן כ-47 אחוזים). עם זאת, יש לציין, שגם השנה לא כל הכספים שגייסו חברות אלה הוכוונו ע"י ההסתדרות ולמעשה אף עלה משקלם של הכספים המופקדים אצל החשב, וזאת בתמורה להסכמתו לבטח חלק מהאשראי שמוסדות אלה נותנים כנגד עליות במדד המחירים (ראה סעיף 3'א' לעיל).

מוסדות גמל שאינם בשליטת ההסתדרות והמנוהלים על-ידי בנקים נוטים לכוון את השקעותיהם, במסגרת אגרות החוב המאושרות, לחברות או למוסדות הנתונים לשליטת הבנקים המנוהלים מוסדות אלה. מתוך סך כל הקניות ברוטו של אגרות חוב ניקנו אגרות חוב מסוג זה בסכום של 109 מיליון ל"י (שהן כ-25 אחוזים מסך כל הרכישות של אגרות חוב. אמנם גם קופות גמל שאינן מנוהלות ע"י הבנקים רוכשות אגרות חוב אלה, אבל הגורם העיקרי להפצתן של אגרות חוב אלה בין קופות הגמל הן הקופות המנוהלות ע"י הבנקים). יש לציין, שתנאי אגרות החוב שרוכשות קופות הגמל אינם משתנים בהתאם לזהות המנפיק, ולכן כל הנאמר בקטע זה לגבי זהות המנפיק של אגרות החוב אינו יכול לגרום לשינויים בהכנסות הקופות אלא ברווחיות חברות העור של הבנקים בלבד.

סך כל האשראי לזמן ארוך (לרבות ניירות ערך) ולזמן קצר הניתן ע"י מוסדות הגמל עלה השנה ב-93 מיליון ל"י והגיע ל-514 מיליון ל"י. שיעור הגידול של אשראי זה, 22 אחוזים, דומה לשיעור הגידול אשתקד.

לנוכח העובדה, שאשראי קופות הגמל ניתן באמצעות מתווכים פיננסיים שונים, ולפעמים ע"י יותר ממתווך פיננסי אחד, קשה לעקוב אחרי כל היעודים הסופיים של אשראי זה. מלוח י"ז-1 אנו רואים ש-206 מיליון ל"י ניתנו לסקטור הציבורי ולחברות הסקטור הציבורי (בעיקר לממשלה), 44 מיליון ל"י למשקי בית (במסגרת ההלוואות לחברי הקופות), ואילו שאר 264 מיליון ל"י ניתנו ל"אחרים" הכוללים עסקים, מלכ"ר וכד'.

¹ להוציא מילווה קליטה, ביטחון ומילווה קצר מועד.

² יש לציין, שסכום זה של פדיונות כפול, בערך, מסכום הפדיונות בשנה שעברה.

II חברות הביטוח¹

בשנת 1969 נמשכה ההתרחבות המהירה בהיקף פעילותן של חברות הביטוח בישראל, תהליך אשר החל לקראת סוף 1967 עם יציאת המשק מן המיתון.

יחד עם המשך הגידול ברמת הפעילות הכלכלית במשק, גדלו השנה תקבולי הפרמיות מביטוח כללי בישראל בכ-70 מיליון ל"י לעומת כ-54 מיליון ל"י ב-1968 וכ-2 מיליון ל"י בלבד ב-1967, והסתכמו בכ-328 מיליון ל"י בקירוב.² הגידול יוצא הדופן שחל השנה במצבת המכונות הפרטיות במשק וכן הייקור בדמי הביטוח של מטענים מסבירים למעשה את החשת הגידול בתקבולי הפרמיות לעומת אשתדק.

תקבולי הפרמיות מביטוח חיים צמוד ובלתי צמוד גדלו השנה בכ-22 מיליון ל"י, לעומת כ-10 מיליון ל"י ב-1968 ו-6.5 מיליון ל"י ב-1967, והסתכמו ב-101 מיליון ל"י בקירוב. במקביל לגידול הרב שחל השנה בתקבולי הפרמיות, נרשמה גם עלייה ניכרת בצבירה בקרן ביטוח החיים, אשר הגיעה השנה לכ-60 מיליון ל"י, לעומת 44-45 מיליון ל"י בשנים 1967-1968. גם השנה נמשכה מגמת ירידת חלקם של המבטחים הזרים, הן בעסקי ביטוח החיים והן בעסקי הביטוח הכללי. כמו כן נראה כי חלה השנה ירידה במשקל ביטוח המישינה בחוץ לארץ בסך עסקי הביטוח הכללי שנתקבלו בישראל.

הגידול בסך ההתחייבויות של חברות הביטוח הישראליות, שאותו מכתבה בעיקר הצבירה בקרן ביטוח החיים, ובמידת מה, היקף העסקים בביטוח הכללי, הסתכם השנה בכ-120 מיליון ל"י, לעומת כ-104 מיליון ל"י ב-1968 וכ-71 מיליון ל"י ב-1967. הגידול בתיק ניירות הערך של החברות (המורכב ברובו המכריע, מאיגרות חוב ממשלתיות או בערבות הממשלה) היווה השנה כ-50 אחוזים מן הגידול בסך הנכסים בהשוואה לכ-56 אחוזים ב-1968. לעומת זאת, הגידול ביתרת ההלוואות, בסכומי הפרמיות לגבייה וכן בפיקדונות לזמן ארוך היווה כ-33 אחוזים מן הגידול בסך הנכסים בהשוואה לכ-23 אחוזים ב-1968. יש לשער כי התפתחות זו היא תוצאה של הגברת לחצי הביקוש, השנה, לאשראי שמעניקות חברות הביטוח.

1. ביטוח החיים

א. קווי ההתפתחות העיקריים

סכומי הביטוח המהווים התחייבות לחסוך, גדלו (נטו)³ השנה בכ-409 מיליון ל"י לעומת גידול של כ-294 מיליון ל"י ב-1968 והסתכמו בכ-2,286 מיליון ל"י בקירוב. בעוד שב-1968 כ-73 אחוזים מן הגידול נטו, היה במסגרת הביטוח הצמוד, ורק כ-27 אחוזים במסגרת הביטוח הלא-צמוד, מגיע השנה חלקו של הביטוח הצמוד בסך הגידול נטו של סכומי הביטוח המהווים התחייבות לחסוך, לכ-82 אחוזים. מימצאים אלה מתיישבים עם העובדה שב-1969 גברה נטיית הציבור להצמיד את חסכונותיו.

השנה הוצאו כ-20 אלף פוליסות ביטוח חיים צמוד⁴ לעומת 15 אלף ב-1968 ו-11.8 אלף

¹ סקטור הביטוח הנדון בפרק זה כולל 29 חברות ביטוח ישראליות המרכזות בידן כ- $\frac{3}{4}$ מעסקי הביטוח הכללי, וכ-90 אחוזים מעסקי ביטוח החיים, וכן 50 סניפים של חברות זרות ו-19 מורשי לידס. חלק מן המבטחים הזרים (אשר בידם רשיונות לפעול) אינם פועלים למעשה זה כמה שנים.

² א. בניכוי ביטוח משנה בישראל.
ב. הנתונים על עסקי הביטוח בשנת 1969 הם אומדנים המבוססים על נתונים חלקיים שנתקבלו מחלק מסקטור חברות הביטוח ועשויים לחול בהם שינויים.

³ התוספת ברוטו לסכומי הביטוח, בניכוי אומדן הפדיונות והביטולים.

⁴ זהו גם מספר ההתחייבויות לחסוך במסגרת הביטוח הצמוד, מאחר שאין אפשרות לרכוש פוליסות ביטוח בפני סיכון גרידא שתהיה צמודה למדד, מבלי שיהיה בסכום הביטוח, מרכיב של ביטוח המהווה התחייבות לחסוך.

ב-1967. כמו כן נמשכה גם השנה מגמת העלייה בסכום ההתחייבות הממוצעת לחסוך, במסגרת הביטוח הצמוד, אשר הגיעה ב-1969 לכ-22.5 אלף ל"י לעומת 21.3 אלף ל"י ב-1968. בעוד שסכומי ביטוח החיים המהווים התחייבות לחסוך הם כאמור, בעיקרם סכומי ביטוח צמודים, הביטוח בפני סיכון גרידא הוא ברובו ביטוח בלתי צמוד. סכומי הביטוח בפני סיכון גרידא

לוח י"ז-5

סכום ביטוח החיים בישראל, 1962 עד 1969

השנה	סכום הביטוח בסוף השנה	סכום הביטוח הצמוד		סכום הביטוח הבלתי צמוד	חלקו של הביטוח הצמוד בסכום הביטוח הכולל
		צמוד למדד המחירים לצרכן	צמוד לשער הדולר		
		(מיליוני ל"י)			(אחוזים)
1962	632.3	201.0	119.3	312.0	50.7
1963	1,048.5	375.7	109.8	563.0	46.3
1964	1,489.6	586.3	101.8	801.5	46.2
1965	1,888.9	863.4	96.1	929.4	50.8
1966	2,524.4	1,093.9	90.8	1,339.7	46.9
1967	3,026.9	1,233.9	99.0	1,694.0	44.0
*1968	3,749.6	1,553.5	93.0	2,103.1	43.9
**1969	4,681.0	2,019.0	86.0	2,576.0	45.0

* נתונים מתוקנים.

** אומדן.

ה מקור : משרד האוצר — המפקח על הביטוח.

גדלו (נטו) השנה בכ-522 מיליון ל"י לעומת גידול של כ-430 מיליון ל"י ב-1968 והסתכמו ב-2,395 מיליון ל"י בקירוב. גם בסוג זה של ביטוח, עלה השנה חלקו של הביטוח הצמוד בסך הגידול נטו (מכ-18 אחוזים ב-1968 לכ-23 אחוזים השנה).

גם השנה, כבשנים קודמות, נמשך תהליך ירידת סכום הביטוח הצמוד לדולר. (מאז 1962, אין מוציאים פוליסות ביטוח חיים צמודות לדולר, ומאידך גיסא ישנם פדיונות וביטולים). התוספת נטו לחיק ביטוח החיים¹ (הצמוד והלא צמוד) של המבטחים בישראל הסתכמה השנה בכ-931 מיליון ל"י לעומת כ-723 מיליון ל"י ב-1968 וכ-503 מיליון ל"י ב-1967.

ב. השקעות קרנות הביטוח הצמוד

בהתאם לתקנות, חייבות חברות הביטוח להחזיק כנגד התחייבויותיהן בביטוח חיים צמוד, נכסים צמודים, באותם תנאים אשר בהם צמודות התחייבויותיהן; זאת, פרט ל-7.5 אחוזים אשר מותר להן להחזיק במזומן, יתרות של הפרמיות לגבייה בהתאם לנקבע בכללים בדבר אופן גביית דמי הביטוח² וכן רכוש שוטף אחר לפי מצב המאון.

¹ לרבות ביטוח פיצויים ולמעט ביטוח גימלא.

² כנגד יתרות של פרמיות לגבייה מעל לשיעורים המוכרים, חייבות חברות הביטוח להפריש מהרווח השוטף סכום מקביל לקרן מיוחדת. דבר זה פועל ככיוון הקטנת הרווח העומד לחלוקה לבעלי המניות.

באשר להרכב הנכסים החייבים בהצמדה, רשאויות חברות הביטוח להעניק למבוטחים הלוואות על פוליסות בגבול ערך הפדיון, וזאת ללא הגבלה; מהעודף מותר להן להשקיע, עד 20 אחוזים בניירות ערך שאישר המפקח על הביטוח, ועד 20 אחוזים בהלוואות צמודות כנגד ערבות בנקאית; את היתרה¹ הן חייבות להשקיע באיגרות חוב ממשלתיות או בערבות הממשלה. למעשה משקיעות חברות הביטוח באיגרות חוב ממשלתיות או בערבות הממשלה, מעבר לנדרש בחוק, וזאת עקב הכדאיות היחסית שבסוג זה של השקעה. ההסכמים שנחתמו בין חברות הביטוח לחברת החשמל והממשלה, מבטיחים לחברות הביטוח רכישת איגרות חוב צמודות למדד ובריבית של 5.8-6.0 אחוזים לתקופות ארוכות, עד 40 שנה.

השנה רכשו חברות הביטוח במקור, במסגרת ביטוח החיים הצמוד, איגרות חוב ממשלתיות ואיגרות חוב של חברת החשמל בסך של כ-43 מיליון ל"י, לעומת כ-39 מיליון ל"י בכל אחת מן השנים 1968 ו-1967.

ג. התקבולים מביטוח החיים וייעודיהם

תקבולי חברות הביטוח הפועלות בישראל גדלו השנה בכ-26 מיליון ל"י, לעומת כ-12 מיליון ל"י ב-1968, וכ-8 מיליון ל"י ב-1967, והסתכמו בכ-120 מיליון ל"י בקירוב. ההכנסות מפרמיות, שהן החלק העיקרי מכלל תקבולים אלה, גדלו השנה בכ-28 אחוזים, לעומת כ-14 אחוזים ב-1968, וכ-10 אחוזים ב-1967, והסתכמו בכ-101 מיליון ל"י בקירוב. נוסף על תקבולי הפרמיות, זוכה חשבון העסקים בביטוח החיים בתקבולי ריבית בסך של כ-19 מיליון ל"י וברווח הון מהשקעות הקרנות בסך של כ-6 מיליון ל"י.

לוח י"ז-6

התקבולים, התשלומים והצבירה בביטוח חיים בישראל, 1966 עד 1969

(מיליוני ל"י)

1969**	1968*	1967	1966	
				(א) התקבולים
101.0	78.6	68.7	62.2	פרמיות
19.0	15.3	12.8	10.9	ריבית
120.0	93.9	81.5	73.1	סך כל התקבולים
				(ב) התשלומים
33.3	25.3	24.0	17.0	תשלום תביעות המבוטחים
26.5	20.7	17.8	17.7	הוצאות שוטפות
6.5	5.9	3.1	3.1	הרווח הגולמי של חברות הביטוח ***
66.3	51.9	44.9	37.8	סך כל התשלומים
53.7	42.0	36.6	35.3	(ג) עודף התקבולים על התשלומים [(א)-(ב)]
6.0	2.6	7.8	5.5	(ד) רווחי הון מהשקעות קרנות ביטוח חיים
59.7	44.6	44.4	40.8	(ה) הצבירה (הגידול בקרן ביטוח חיים) [(ג)+(ד)]

* נתונים מתוקנים.

** אומדן.

*** לרבות חלקם של מבוטחי המשנה בחוץ לארץ ברווחים.

ה מקור: משרד האוצר — המפקח על הביטוח והלשכה המרכזית לפטסיפטיקה.

¹ לפחות 60 אחוזים מסך הנכסים החייבים בהצמדה לאחר ניכוי יתרת ההלוואות על פוליסות בגבול ערך הפדיון.

תשלומי התביעות למבוטחים הסתכמו השנה בכ- 33 מיליון ל"י (לעומת 25.3 מיליון ל"י ב-1968), והיו כ- 33 אחוזים מסך תקבולי הפרמיות.

הצבירה נטו באמצעות ביטוח החיים, יחד עם העלייה בערך ההשקעות, הסתכמה השנה בכ- 60 מיליון ל"י לעומת כ- 45 מיליון ל"י ב-1968 וכ- 44 מיליון ל"י ב-1967. הפער הקטן בצבירה נטו בין 1967 ל-1968 אינו מייצג נכונה את הגידול שחל ב-1968 ברמת הפעילות של החברות בעסקי ביטוח החיים, וזאת מאחר שב-1967 העלייה בערך ההשקעות אשר אינה קשורה ברמת הפעילות השוטפת של החברות היתה גבוהה מזו של 1968 בכ- 5 מיליון ל"י, (ראה לוח י"ז-6).

2. הביטוח הכללי

המשך הגידול ברמת הפעילות הכלכלית במשך נתן גם השנה את אותותיו בעסקי הביטוח הכללי בישראל. תקבולי הפרמיות מביטוח כללי בישראל גדלו השנה בכ- 70 מיליון ל"י, לעומת כ- 54 מיליון ל"י ב-1968 וכ- 2 מיליון ל"י בלבד ב-1967, והסתכמו בכ- 328 מיליון ל"י. חלק מן הגידול השנה בתקבולים אלה אינו קשור לגידול ברמת הפעילות הכלכלית במשך, אלא לגידול היוצא דופן שנגרשם השנה במצבת המכוניות הפרטיות במשך¹, וכן לייקור בדמי הביטוח של מטענים.

לוח י"ז-7

תקבולי פרמיות הביטוח * הכללי, 1964 עד 1969

שנה	סך הכול	העלייה לעומת השנה הקודמת
	(מיליוני ל"י)	(אחוזים)
1964	138.8	29.6
1965	172.4	33.6
1966	202.7	30.3
1967	204.8	2.1
1968 **	258.3	53.5
1969 ***	328.3	70.0

* כולל דמי רישום, לרבות ביטוח ימי ולהוציא ביטוח משנה בישראל ותקבולים מחוץ לארץ.
 ** נתונים מתוקנים.
 *** אומדן.
 המקור: משרד האוצר — המפקח על הביטוח והלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

גם השנה עלה שיעור הגידול בהיקף עסקי החברות הישראליות בהרבה על זה של סניפי החברות הזרות ושל מורשי לידס. כתוצאה מכך נמשך תהליך ירידת משקלם של המבטחים הזרים בעסקי הביטוח בישראל. כמו כן נראה, כי השנה ירד במקצת משקל ביטוח המשנה בחוץ לארץ בסך עסקי הביטוח הכללי של החברות הישראליות.

¹ התקבולים מעסקי ביטוח כלי רכב מהווים קרוב ל-40 אחוזים מסך התקבולים מעסקי הביטוח הכללי בישראל.

3. מבנה מאזן חברות הביטוח הישראליות

המאזן המאוחד של חברות הביטוח הישראליות גדל השנה בכ-120 מיליון ל"י לעומת כ-104 מיליון ל"י ב-1968 וכ-71 מיליון ל"י ב-1967, והסתכם ב-685 מיליון ל"י בקירוב. הגידול בקרנות הביטוח (חיים וכללי) מסביר השנה כ-51 אחוזים מן הגידול בסך ההתחייבויות (כולל הון עצמי) לעומת כ-48 אחוזים אשתקד.

קרן ביטוח החיים, המייצגת את החיסכון המצטבר של משקי הבית באמצעות חברות הביטוח, גדלה השנה בכ-53 מיליון ל"י, לעומת כ-39 מיליון ל"י ב-1968 והסתכמה ב-288 מיליון ל"י בקירוב. סכום זה שווה, תיאורטית, לערך הנוכחי של כלל התשלומים שישולמו בעתיד למבוטחים (בהתאם לחישובים האקטואריים), בניכוי הערך הנוכחי של הפרמיות ושאר ההכנסות הצפויות. קרן הביטוח הכללי, אשר ההפרשה בה מבוססת על אומדן הסיכון שטרם חלף, גדלה השנה יחד

לוח י"ז-8

הנכסים וההתחייבויות של חברות הביטוח הישראליות, 1967 עד 1969

**1969	*1968	1967	**1969	*1968	1967	
(אחוזים)			(מיליוני ל"י)			
						נכסים
						איגרות חוב ממשלתיות או בערבות הממשלה
46.9	42.6	40.4	321.0	241.0	186.5	
	3.5	3.4		19.9	15.8	ניירות ערך אחרים
2.5	2.8	2.9	17.5	15.7	13.6	הלוואות כנגד פוליסות
6.3	5.6	7.0	43.5	31.9	32.3	הלוואות אחרות
5.1	4.4	3.0	35.0	24.8	13.2	פיקדונות לזמן ארוך
6.9	7.3	8.2	47.0	41.2	37.9	נכסים דלא נידי והשקעות בחברות עור
14.6	14.9	15.9	100.0	84.0	73.5	פרמיה לגבייה
	9.9	10.2		55.7	47.0	חייבים שונים
17.7		9.0	121.0	51.1	41.6	מזומנים ופיקדונות עובר ושב
100.0	100.0	100.0	685.0	565.3	461.4	סך כל הנכסים
						התחייבויות
						הון נפרע
15.0	8.9	10.2	103.0	50.2	46.9	
	6.7	5.7		37.8	26.3	קרן שמורה
42.0	41.5	42.3	287.5	234.7	195.4	קרן ביטוח חיים
6.6	6.5	5.6	45.0	36.5	25.7	קרן ביטוח כללי
3.6	3.7	3.4	25.0	20.9	15.8	קרן לביטוח לסיכונים יוצאים מהכלל
9.1	9.3	8.8	62.0	52.4	40.4	פיקדונות מבטחי משנה
						תביעות תלויות ומאושרות (ביטוח אלמנטרי וביטוח חיים)
10.5	10.5	10.7	72.0	59.1	49.3	
13.2	12.9	13.3	90.5	73.7	61.6	התחייבויות שוטפות
100.0	100.0	100.0	685.0	565.3	461.4	סך כל ההתחייבויות

* נתונים מתוקנים.

** אומדן המבוסס על נתונים מוקדמים של חלק מהחברות הישראליות.
המקור: משרד האוצר — המפקח על הביטוח והלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

עם ההתרחבות הניכרת שחלה בעסקי הביטוח הכללי, בכ-9 מיליון ל"י והסתכמה בכ-45 מיליון ל"י בקירוב.

גם בסעיפי התחייבויות השונים, כגון הקרן לביטוח סיכונים יוצאים מהכלל, פיקדונות מבטחי המשנה וכו' (ראה לוח י"ז-8), מורגשת היטב השפעת הגידול הניכר שחל ב-1969 בעסקי חברות הביטוח הישראליות.

תיק ניירות הערך של חברות הביטוח (המורכב ברובו המכריע מאגרות חוב ממשלתיות או בערבות הממשלה) גדל השנה בכ-60 מיליון ל"י לעומת כ-59 מיליון ל"י ב-1968 וזאת למרות שהשנה עולה הגידול בקרן ביטוח החיים בכ-14 מיליון ל"י על זה של אשתקד. עובדה זו, יחד עם הגידול הניכר שחל השנה ביתרות ההלוואות והפיקדונות למתן הלוואות, יש בהם, אולי, כדי להצביע על כך שבשנת 1969 הוגברו לחצי הביקוש לאשראי שמעניקות חברות הביטוח.

עם המשך ההתרחבות המהירה בעסקי הביטוח, חל השנה גידול ניכר ביתרת הפרמיות לגבייה, שהינו הסעיף השני בגודלו בצד הנכסים. יתרה זו גדלה השנה בכ-16 מיליון ל"י, לעומת כ-11 מיליון ל"י ב-1968 וכ-2 מיליון ל"י ב-1967. עם זאת נראה, כי לא עלה השנה משקלו של סעיף זה בסך המאזן (כ-15 אחוזים).

4. זרמי הכספים¹

תקבולי סקטור הביטוח במסגרת העסקות הריאליות עלו השנה בכ-29 אחוזים, לעומת גידול של כ-26 אחוזים ב-1968 ו-4.3 אחוזים בלבד ב-1967, והסתכמו בכ-525 מיליון ל"י בקירוב. את הגידול הניכר בזרם התקבולים בשנתיים האחרונות מסבירה ההרחבה הניכרת שחלה בשנים הללו בהיקף עסקי הביטוח הכללי, שהוא החלק העיקרי מתקבולים אלה.

התשלומים במסגרת העסקות הריאליות, שבחלקם הגדול הם תשלומי תביעות למבוטחים, תשלומים לסוכנים והעברות לחוץ לארץ על חשבון ביטוח משנה, גדלו השנה בכ-35 אחוזים לעומת כ-19 אחוזים ב-1968 והסתכמו בכ-486 מיליון ל"י בקירוב.

התקבולים במסגרת העסקות הפיננסיות (אשר בחלקם הגדול, מקורם בעסקי ביטוח החיים) גדלו מכ-50 מיליון ל"י ב-1968 לכ-75 מיליון ל"י ב-1969, בעוד שהתשלומים במסגרת זו הגיעו השנה לכ-118 מיליון ל"י. גם השנה, בדומה לאשתקד, נמשך הגידול בחלקו של האשראי לעסקים ולמשקי בית בתשלומים אלה. התשלומים במסגרת העסקות הפיננסיות לסקטורים אלה, הסתכמו השנה בכ-40 מיליון ל"י בקירוב, לעומת 22.3 מיליון ל"י ב-1968 ו-0.5 מיליון ל"י ב-1967.

¹ הנתונים המובאים להלן הם אומדנים המבוססים על נתונים מוקדמים חלקיים שנתקבלו מחלק מסקטור הביטוח, וקרוב לוודאי שיחולו בהם שינויים.

לוח י"ז-9

"מאזן התשלומים" של סקטור הביטוח*, 1967 עד 1969

(מיליוני ל"י)

תקבולים	1967	**1968	***1969	תשלומים	1967	**1968	***1969
העברות ועסקות ריאליות							
העברות מסקטורים מקומיים, בעיקר הכנסות מפרמיות ודמי רישום בביטוח הכללי בארץ	225.8	285.0	360.0	העברות לסקטורים המקומיים, בעיקר תשלום תביעות בביטוח הכללי בארץ	95.4	115.6	170.0
ריבית והכנסות אחרות בארץ	18.7	19.1	25.0	תשלום עמלה בביטוח הכללי (בעיקר לסוכנים)	47.9	59.4	77.0
העברות מחוץ לארץ, בעיקר על חשבון ביטוח משנה	77.7	103.1	140.0	הוצאות שוטפות	54.5	62.3	70.0
				העברות לחו"ל בעיקר על חשבון ביטוח משנה	101.8	121.1	167.0
				השקעות בנכסי דלא נידי	3.8	1.6	2.0
סך כל ההעברות והעסקות הריאליות	322.2	407.2	525.0	סך כל ההעברות והעסקות הריאליות	303.4	360.0	486.0
עסקות פיננסיות לפי הסקטורים***							
ממשקי בית	48.5	46.2	70.0	אשראי שניתן (הלוואות, רכישת ניירות ערך והפקדות)	8.1	40.0	58.0
מעסקים פרטיים	3.6	6.5	5.0	לסקטור הציבורי	34.3	17.9	20.0
מקופות הגמל, ממוסדות בנקאיים וכספיים				לחברות הסקטור הציבורי	21.2	22.2	25.0
מהממשלה		-2.9		לבנקים ומוסדות כספיים	-0.3	16.1	15.0
מחוץ לארץ				לעסקים פרטיים	0.8	6.2	
				למשקי בית ומוסדות שלא למטרת רווח	4.0		
				לחוץ לארץ			
סך כל העסקות הפיננסיות	52.1	49.8	75.0	סך כל העסקות הפיננסיות	68.1	102.4	118.0
עסקות בתוך הסקטור							
תקבולים מחברות ביטוח אחרות על חשבון ביטוח משנה בארץ	17.2	19.3	37.0	תשלומים על חשבון ביטוח משנה בארץ	17.2	19.3	37.0
טעויות והשמטות נטו	-2.8	+5.4	+4.0				
סך כל התקבולים	388.7	481.7	641.0	סך כל התשלומים	388.7	481.7	641.0

* חברות הביטוח הישראליות והחברות הזרות הפועלות בישראל.

** מספרים מתוקנים.

*** אומדן זה מבוסס על נתונים מוקדמים חלקיים שנתקבלו מחלק מסקטור הביטוח וקרוב לוודאי שיתולו בו שינויים.

**** תקבולי הפרמיות ותשלומי התביעות בביטוח חיים אינם נכללים בעסקות ההעברה. ההפרש ביניהם כלול בעסקות הפיננסיות (מרביתו בסעיף משקי בית).